

Kitap Tanıtımı/ Book Review: Plano Carpini, *Moğolistan Seyahatnamesi*, Çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı, İstanbul 2015.

Umut Yolsever*

(ORCID ID: 0000-0002-7035-4328)

Makale Gönderim Tarihi

17.02.2019

Makale Kabul Tarihi

01.03.2019

XIII. yüzyılın başına kadar siyasi bir birliğe sahip olmadan ayrı kabileler halinde yaşayan Moğollar nihayet Cengiz Han'ın başa geçmesi sayesinde birleşik bir devlet kurabilmişlerdir. 1206'da toplanan büyük kurultayda Cengiz Han, bütün Moğolların Ulu Han'ı seçilmiştir. Cengiz Han ile beraber Moğollar hızlı bir fetih hareketine girişmişlerdir. Kuzey Çin, Doğu Türkistan, Harezm İmparatorluğu, İran toprakları üzerine seferler düzenleyerek buraları hâkimiyetleri altına almışlardır. Cengiz Han'ın ölümünün ardından 1229'da kurulan kurultayda Cengiz'in oğlu Ögeday, Han seçilmiştir. Onun hanlığı döneminde de Moğol fetihleri hız kesmeden devam etmiştir. Moğollar tarafından İdil Bulgarlarına, Rus Knezliklerine ve dönemin en önemli askeri gücünü elinde barındıran Doğu Avrupa'ya doğru büyük bir sefer düzenlenmiştir. Aniden Doğudan gelen Moğollar karşısında ne yapacağını bilemeyen Avrupalılar, Moğolların geçtiği her coğrafyada yaptıkları gibi katliama ve yağmaya maruz kalmışlardır.

Moğolların çok kısa bir süre Avrupa'da bulunmalarına rağmen korkuları uzunca zaman unutulmamıştır. İşte bu korkudan dolayı Papa IV. İnnocent, Ulu Han'a Fransisken rahip olan Plano Carpini ile beraber bir mektup göndererek, Avrupa'ya korku salan Moğollar hakkında bilgi almak istemiş ve Han'dan Hıristiyanları öldürmemesini rica etmiş ayrıca ona Hıristiyan misyonerler göndererek Hıristiyanlığı kabul ettirmek bu sayede gelecek saldırılardan korunmak istemiştir. Carpini bu seyahati sırasında gezdiği, gördüğü ve yaşadığı olayları seyahatinden döndükten sonra yazılı bir rapor haline getirmiştir. Erken Moğol dönemi hakkında elimizde yeteri kadar birinci el kaynak

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih A.B.D., Genel Türk Tarihi B.D., umutyolsever44@gmail.com.

bulunmamaktadır. Avrupalılar tarafından Moğollar hakkında detaylı bilgi verilen ilk yazılı eser olma özelliği taşıyan bu seyahatname Türkçeye Prof. Dr. Ergin Ayan tarafından kazandırılmıştır.

Eserin sunuş bölümünde (s. 7-37) çevirmen tarafından seyahatnamenin neden ve nasıl yapıldığı hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra seyyah Carpini'nin hayatı anlatılarak, Papa tarafından Ulu Han'a gönderilen mektup ve Ulu Han'ın cevabına yer verilmiştir.

Üç ara başlıktan oluşan birinci bölümün (s. 35-37) başlığı "Moğolların Yurdu"dur. Seyyah tarafından Moğol ülkesinin coğrafi olarak nerede olduğu, nasıl ve ne şartlardaki bir arazide yaşadıkları ve yaşadıkları bölgelerin iklimi hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Beş ara başlıktan oluşan ikinci bölümün (s 39-42) başlığı "Moğol Halkı"dır. Yazar seyahati sırasında gördüğü Moğolları detaylı şekilde incelemiş ve onların dış görünüşlerini çok açıklayıcı bir şekilde anlatmıştır. Moğol erkeklerin evlenebildiği kadın sayısı, evliliklerin nasıl olduğu aktarılmıştır. Moğolların kılık kıyafeti ile ilgili gözlemlerini anlatan yazar, bir bölümde kadın ve erkeklerin aynı kıyafetleri giydiklerini ve bundan dolayı genç kızlar ile genç erkekleri çok zor ayırt ettiğini ifade etmiştir. Yine bölüm içerisinde Moğolların evleri ve sahip oldukları mülkler hakkında da bilgiler verilmiştir.

Beş ara başlıktan oluşan üçüncü bölümün (s. 43-56) başlığı "Moğolların Dini Törenleri (Ritus)"dir. Bu bölümde Moğolların inandıkları din ve dini gelenekleri hakkında bilgi verilmiştir. Moğolların tek bir tanrıya inandıkları ama tanrı haricinde çeşitli totemler yaparak onlara da hürmet gösterdikleri anlatılmaktadır. Yazar bu toteme bir örnek vermiştir. Yazar, Moğolların ilk hükümdarı olan Cengiz Han'ın bir suretinin yapılarak onun önünde insanlar eğildiğini aktarmaktadır. Moğollara göre günah olan şeyler, o günahlardan nasıl arınıldığı ve cenaze gelenekleri yine bölüm içerisinde vurgulanmaktadır.

Dört ara başlıktan oluşan dördüncü bölümün (s. 57-62) başlığı "Moğolların Örf ve Adetleri"dir. Bölüm içerisinde Moğol toplumunu kendi toplumu ile kıyaslayan yazar, kendi toplumuna göre Moğolların iyi ve kötü taraflarına işaret etmiştir. Ayrıca bölümde Moğolların yiyecek, içecekleri ve töreleri hakkında da bilgi verilmiştir.

Üç ara başlıktan oluşan beşinci bölümün (s. 63- 94) başlığı “ Moğol İmparatorluğu” dur. Bu bölümde seyyah tarafından Güyük Han dönemine kadar olan Moğol Hanları ve dönemlerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Seyyah yol üzerinde Moğollar ile ilgili duyduğu ve gördüğü olayları aktarmıştır. Moğol İmparatorluğunun nasıl kurulduğu, Cengiz Han’ın yönetimi, seferleri ve ölümü hakkında bilgi verildiği gibi Cengiz Han’ın oğlu Ögedey döneminde yapılan faaliyetler hakkında da bilgi verilmektedir.

Beş ara başlıktan oluşan altıncı bölümün (s. 95- 104) başlığı “ Moğolların Harp Sanatı”dır. Bu bölümde seyyah, seyahatinin amaçlarından biri olarak Moğolların askeri düzenini incelemiştir. Moğolların nasıl bir askeri düzene sahip olduklarına, savaşırken nasıl taktikler uyguladıklarına ve kaleleri nasıl kuşattıklarına vurgu yapılmıştır.

Beş ara başlıktan oluşan yedinci bölümün (s. 105-112) başlığı “ Zapt Edilen Ülkeler”dir. Bu bölümde Moğollar tarafından ele geçirilen Ülkelerin durumları ve buralara nasıl davranıldığı anlatılmaktadır. Moğolların sefer düzenledikleri ülkelere hiçbir şekilde antlaşmaya gitmedikleri çünkü Moğolların sadece şartlarını sundukları ifade edilmiştir. Ele geçirdikleri ülkelerde yaptıkları ve ele geçirdikleri esirlere uyguladıkları muameleler anlatılmıştır.

Beş ara başlıktan oluşan sekizinci bölümün başlığı (s. 113-122) “Moğolların Püskürtülmesi”dir. Yukarıda da aktarıldığı gibi yine seyyahın seyahatinin amaçlarından biri de Moğol ordusu hakkında bilgi toplamaktır. Moğolların seferlerinin nereye kadar süreceği, bu seferler karşısında Avrupalıların nasıl davranması gerektiği anlatılmaktadır. Yine Moğolların uyguladığı savaş hilelerini keşfeden seyyah, kendilerinin bu hilelere karşı nasıl cevap vermesi gerektiğini ve kuşatılan kalelerinin Moğollara direnmesi için nasıl tahkim etmeleri gerektiğini anlatmıştır.

Üç ara başlıktan oluşan dokuzuncu bölümün (s. 123-159) başlığı “Carpini’nin Seyahatnamesi”dir. Önceki bölümlerde coğrafya, toplum, kültür, askeriye hakkında bilgiler veren seyyah son bölümde ise tamamen seyahatini anlatmaktadır. Seyyahın Moğol topraklarına girdikten sonra ilk nerede karşılandığı, batıda Batu isminde bir Moğol prensinin bulunduğu ve ilk onun yanına götürüldüğü daha sonra Ulu Han’ın huzuruna çıkarıldığı aktarılmaktadır. Ulu Han tarafından

karşılığını ve o sırada yaşadıklarını anlatan seyyah, Papanın Ulu Han'a gönderdiği mektubun sunulması esnasında Han'ın durumunu da anlatmaktadır. Daha sonra dönüş yolunda Avrupa'da karşılığını ifade eden yazar seyahatinin gerçek olduğu kanıtlamak için yolculuğa şahitlik edenleri teker teker vurgulamıştır.

Sonuç olarak Carpini'nin Moğolistan'a gerçekleştirdiği bu seyahat dönemin Avrupa devletlerine Moğollar hakkında önemli bilgiler vermesinin yanı sıra bu seyahatini yazıya aktararak ileride kullanılacak önemli bir miras bırakmıştır. Erken dönem Moğol tarihi ve Moğol sosyal hayatı ile ilgili kaynakların sınırlı olduğu bir alanda Carpini'nin birebir şahit olarak yazdığı bu seyahatnamesi önemli bir açığı kapatmaktadır. Ayrıca Türkçeye çok akıcı bir şekilde aktarılan esere, çeviren Ergin Ayan tarafından önemli dipnotlar eklenmiş, bu dipnotlar ise kopuk olan bazı bölümleri tamam etmiştir.